

3. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

УДК 332.122:338.43(477)

ОЦІНКА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Бабицька О.О., к.е.н., асистент

*Білоцерківський національний аграрний університет
Україна, 09117, Київська обл., м. Біла Церква, пл. Соборна, 8/1*

babitskaya_olga@ukr.net

У статті досліджено економічну сутність ресурсного потенціалу галузі сільського господарства. Проведено оцінку забезпеченості ресурсним потенціалом сільськогосподарськими підприємствами регіонів. Установлено, що категоріальний апарат ресурсного потенціалу ґрунтується на ресурсному, функціональному та інституційному підходах, які проявляються на етапах його формування та використання. З'ясовано, що під ресурсним потенціалом слід розуміти матеріальну умову для відтворення просторових (земельних), трудових та матеріально-технічних ресурсів з метою ефективного функціонування підприємств із урахуванням організаційних, галузевих, виробничих та регіональних особливостей. Обґрунтовано, що ресурсний потенціал сільського господарства слід оцінювати за такими показниками, що характеризують забезпеченість суб'єктів господарювання земельними, трудовими, основними й оборотними засобами. Охарактеризовано методичний інструментарій оцінки ресурсного потенціалу з позицій його наявності та використання. Доведено, що оцінка забезпеченості сільського господарства ресурсним потенціалом може бути проведена за коефіцієнтним та результативним методами, а вплив факторів на його величину – за кореляційно-регресійним. Проведено оцінку забезпеченості ресурсним потенціалом галузі сільського господарства у розрізі регіонів. Виявлено, що найкращий рівень забезпеченості ресурсним потенціалом мав місце у господарствах усіх категорій Київської, Дніпропетровської та Волинської областей. Встановлено, що найвища ефективність використання ресурсного потенціалу була зафіксована у підприємствах Вінницької області, де спостерігався найвищий обсяг виробництва валової продукції за 2012-2014 роки. З'ясовано, що найбільший вплив на віддачу ресурсного потенціалу галузі сільського господарства (вартість валової продукції) мають такі фактори, як продуктивність праці, величина вартості основних виробничих фондів та розмір матеріальних витрат. Виявлено, що земля та праця займають провідне місце у формуванні ресурсного потенціалу галузі сільського господарства, відтворенню яких має приділятися належна увага.

Ключові слова: ресурсний потенціал, методи оцінки, віддача ресурсного потенціалу, регіональний рівень, відтворення елементів ресурсного потенціалу.

ОЦЕНКА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА УКРАИНЫ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Бабицкая О.А., к.э.н., ассистент

*Белоцерковский национальный аграрный университет
Украина, 09117, Киевская обл., г. Белая Церковь, пл. Соборная, 8/1*

В статье исследована экономическая сущность ресурсного потенциала отрасли сельского хозяйства. Проведена оценка обеспеченности ресурсным потенциалом сельскохозяйственными предприятиями регионов. Установлено, что категориальный аппарат ресурсного потенциала основывается на ресурсном, функциональном и институциональном подходах, которые проявляются на этапах его формирования и использования. Выяснено, что под ресурсным потенциалом следует понимать материальное условие для воссоздания пространственных (земельных), трудовых и материально-технических ресурсов с целью эффективного функционирования предприятий с учетом организационных, отраслевых, производственных и региональных особенностей. Обосновано, что ресурсный потенциал сельского хозяйства следует оценивать по таким показателям, которые характеризуют обеспеченность субъектов ведения хозяйства земельными, трудовыми, основными и оборотными средствами. Охарактеризован методический инструментальный оценки ресурсного потенциала с позиций его наличия и использования. Доказано, что оценка обеспеченности

сельского хозяйства ресурсным потенциалом может быть проведена при помощи коэффициентного и результативного методов, а влияние факторов на его величину – по корреляционно-регрессионным. Проведена оценка обеспеченности ресурсным потенциалом отрасли сельского хозяйства в разрезе регионов. Обнаружено, что наилучший уровень обеспеченности ресурсным потенциалом имел место в хозяйствах всех категорий Киевской, Днепропетровской и Волынской областей. Установлено, что наивысшая эффективность использования ресурсного потенциала была зафиксирована в предприятиях Винницкой области, где наблюдался наивысший объем производства валовой продукции за 2012-2014 годы. Выяснено, что наибольшее влияние на отдачу ресурсного потенциала отрасли сельского хозяйства (стоимость валовой продукции) имеют такие факторы, как производительность труда, величина стоимости основных производственных фондов и размер материальных расходов. Обнаружено, что земля и труд занимают ведущее место в формировании ресурсного потенциала отрасли сельского хозяйства, воссозданию которых должно уделяться надлежащее внимание.

Ключевые слова :ресурсный потенциал, методы оценки, отдача ресурсного потенциала, региональный уровень, воссоздание элементов ресурсного потенциала

ESTIMATION OF AGRICULTURE RESOURCE POTENTIAL OF UKRAINE: REGION ASPECT

Babyska O.O., PhD degree in economics, Assistant

*Bila Tserkva National Agrarian University
Ukraine, 09117, Kyiv Region, Bila Tserkva, Soborna Sq., 8/1*

Economic essence of resource potential of agriculture has been determined in the article. It has been learnt that a category “resource potential” is connected with resource, functional and institutional approaches, which are displayed within forming and using of resource potential. It has been established that resource potential is a material base for reproducing land, labour, material and technical resources according to the effective function of enterprises, taking to the account their organizational, branch, industrial and regional special features. Resource potential of agriculture can be estimated via indicators that reflect providing of enterprises by such factors of production as land, labour and capital. Methodical instruments of providing by resource potential of agrarian enterprises have been characterized according to the positions of forming and using of resource potential. It has been improved that estimation of providing of agrarian enterprises by resource potential can be done using coefficient and result methods. The influence of factors on resource potential dimension can be determined using correlation and regressive methods. The estimation of providing by resource potential of agriculture in Regions of Ukraine has been done. It has been discovered that the best level of providing by resource potential have Kyiv, Dnepropetrovsk and Volyn Regions. The highest effectiveness of using of resource potential have agrarian enterprises of Vinnitsa Region because of the biggest gross production in 2012-2014 years. It has been ascertained that the biggest influence on gross production had such factors as productivity of labour, value of base productive funds and dimension of material costs. It has been established that such factors of production as labour and land had an essential influence on the forming of resource potential, that is way they should be payed a big attention of recreation.

Key words: resource potential, the methods of estimation, delivery of resource potential, regional level, recreation of elements of resource potential

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ресурсний потенціал відносять до тих економічних категорій, які перебувають у світлі постійних досліджень. І це не випадково, адже саме він визначає можливості підприємств у виробництві продукції, є основою конкурентоспроможності товаровиробників, створює передумови для ефективної зайнятості населення. Ресурсний потенціал сільського господарства визначає ще й продовольчу безпеку країни, а тому його оцінка з метою визначення потенційних загроз і небезпек для розвитку регіональної економіки має проводитись систематично.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання формування, оцінки та ефективного використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств досліджували відомі вітчизняні та зарубіжні вчені. Так, О. В. Ульяновченко ресурсний потенціал визначає як кількісну та якісну величину ресурсів, що необхідні для розширеного відтворення еколого-соціально-економічної системи, які через свою абсолютну та відносну обмеженість визначають межі поточного і майбутнього розвитку з метою задоволення матеріальних і духовних потреб людей [1, с. 73]. Вишневська О. М. під ресурсним потенціалом розуміє матеріальну умову для відтворення просторових

(земельних), трудових та матеріально-технічних ресурсів – сукупність збалансованих факторів для ефективного функціонування підприємства на сільських територіях, незалежно від форми власності, з урахуванням організаційних, галузевих, виробничих та регіональних особливостей [2, с. 28]. Російські вчені С. І. Кованов та В. А. Свободін ресурсний потенціал визначають як суму ресурсів підприємства незалежно від рівня їхньої технологічної збалансованості [3, с. 43]. Подібної думки дотримується й М. Я. Дем'яненко, який стверджує, що фінансові ресурси займають провідне місце у формуванні ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств за умови, якщо не брати до уваги забезпеченість природними елементами ресурсного потенціалу [4, с. 32]. У роботі В. Є. Тредіт висвітлено, що оцінка величини ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств ґрунтується на дослідженні наявних ресурсів та віднесенні до складу ресурсного потенціалу природно-біологічного потенціалу (як сукупність земельних ресурсів та біологічних активів); трудового потенціалу, величина якого визначається середньою заробітною платою по галузі, середньообліковою чисельністю працівників, задіяних у сільськогосподарському виробництві, та середнім прогнозованим періодом праці – середнім віком працівників; матеріально-технічного потенціалу (основні засобів та оборотних активи підприємства) [5, с. 111]. Інші науковці – Л. М. Сатир та О. І. Шкуратов – ефективність використання ресурсного потенціалу пропонують визначати окремо по кожному з його елементів – земельних та трудових ресурсах, основних і оборотних засобах, інвестиціях тощо [6, 7]. Загалом, оцінка ресурсного потенціалу за окремими його елементами є цілком виправданою, однак діагностика забезпеченості та ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарськими підприємствами на регіональному рівні залишається малодослідженою.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Головною метою статті є теоретичне узагальнення методичних підходів стосовно оцінки ресурсного потенціалу галузі сільського господарства та їх практична реалізація в площині регіональної економіки України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Економічні дослідження ресурсного потенціалу мають досить глибокий характер. Китайський економічний трактат «Гуань-Цзи» розглядав золото як «ресурси держави», а джерелом багатства держави вважалась праця. Пізніше класичні наукові школи вивчали окремі елементи ресурсного потенціалу – працю (А. Сміт, Д. Рікардо), капітал (К. Маркс), землю (Ф. Кене). У представників економічної української думки (М. Туган-Барановський, І. Вернадський, Є. Слуцький) ресурси були особливим об'єктом дослідження [8, с. 181].

Як бачимо, трактування поняття «ресурсний потенціал» зводиться в основному до ресурсного забезпечення. Не випадково, С. П. Дунда при дослідженні категоріального апарату ресурсного потенціалу визначає три теоретичні підходи – ресурсний, функціональний та інституційний, де саме першому в економічній літературі приділяється найбільша увага [9, с. 84]. На нашу думку, О. М. Вишнеvsька найбільш повно подала визначення ресурсного потенціалу, враховуючи організаційні, галузеві, виробничі та організаційні аспекти.

Розглядаючи ресурсний підхід при вивченні ресурсного потенціалу, хотілося б відмітити, що принциповою відмінністю між поняттями «потенціал» і «ресурси» є те, що останні існують незалежно від суб'єктів економічної діяльності, а потенціал окремого підприємства постійно перебуває у взаємодії з суб'єктами діяльності. Тобто поняття «потенціал», крім матеріальних і нематеріальних засобів, включає і можливості працівника, колективу, підприємства, суспільства взагалі до ефективного використання наявних засобів і ресурсів [9, с. 84].

На наш погляд, функціональний підхід відображається на етапі використання ресурсного потенціалу, тобто вивчається рівень задоволення потреб учасників виробничого процесу та

кінцевих споживачів, досліджуючи, чи виконані функції ресурсного потенціалу щодо розширеного відтворення ресурсів. Нарешті, останній – інституційний підхід відображається і на етапі формування, і на етапі використання ресурсного потенціалу. Зокрема, вивчається роль інститутів, головним з яких є держава, що проявляється через реалізацію й дотримання господарюючими суб'єктами основних положень законів, а також окремих норм і правил.

Що стосується методів оцінки ресурсного потенціалу, І. Й. Плікус виділяє такі: витратний (потенціал підприємства встановлюється на рівні суми витрат на активну частину основних засобів, персонал, задіяні оборотні активи, технологію, інформацію тощо); результативний (потенційні економічні доходи, які здатне генерувати підприємство протягом тривалого періоду часу); аналоговий (коефіцієнтна методика оцінки, побудована на порівнянні показників підприємства з показниками конкурентів. До уваги беруться такі коефіцієнти: ресурсний, місткості ринку, трудових ресурсів, доходу, динамічності); експертний (графоаналітична методика ґрунтується на врахуванні спектра показників маркетингової, виробничої, фінансової діяльності та організаційної структури, за якими визначається рейтинг суб'єкта господарювання); грошової оцінки елементів потенціалу; індексний (визначається порівняльна ресурсозабезпеченість одиниць бізнесу); кореляційно-регресійний (виявляється залежність фінансового результату підприємства від зміни ресурсів на основі побудови кореляційно-регресійних моделей); індикативний (розраховується відхилення фактичних економічних параметрів виробництва від нормативних) [10, с. 93].

На наше переконання, наведені методи оцінки наявного ресурсного потенціалу підприємств, зокрема в контексті його дослідження в галузі сільського господарства, потребують уточнення. Здебільшого це стосується регресійного та індексного методів. Так, вважаємо, що, по-перше, регресійний метод дозволяє виявити залежність між віддачею ресурсного потенціалу та задіяними у виробництві елементами. У сільському господарстві головним показником, що характеризує віддачу ресурсів, є вартість виробленої валової продукції. По-друге, індексний метод повинен бути деталізований. Якщо визначається ресурсний потенціал підприємницьких одиниць сільського господарства (юридичних осіб), доцільно використовувати ті показники, що характеризують забезпеченість суб'єктів господарювання земельними, трудовими, основними й оборотними засобами. А тому вважаємо, що ресурсний потенціал сільського господарства повинен оцінюватися за коефіцієнтним методом – питомою вагою окремих елементів у їх загальному підсумку.

Для визначення рівня забезпеченості сільськогосподарських підприємств ресурсами на регіональному рівні слід обрати, на наше переконання, такі показники, як площа сільськогосподарських угідь (ріллі), чисельність працівників, що зайняті в основному виробництві, вартість основних та оборотних засобів. Зважаючи на це, з'ясуємо, якими обсягами ресурсів забезпечене сільське господарство України у розрізі регіонів (табл. 1).

Дані, наведені в табл. 1, свідчать, що найбільшу площу сільськогосподарських угідь мають господарства усіх категорій Одеської, Дніпропетровської та Харківської областей, на які припадає по 6,1; 6,03 та 5,99%, а найвища зайнятість у галузі сільського господарства спостерігається у Київській, Полтавській та Вінницькій областях – по 8,0; 6,9 та 6,6% від загальної чисельності працюючих у сільському господарстві України. Натомість, найкращий стан матеріально-технічних ресурсів, зокрема, основних засобів, притаманний Київському, Дніпропетровському та Донецькому регіонам (11,0; 5,82 і 5,8%), а високий рівень забезпеченості оборотними активами – Київській, Полтавській та Дніпропетровській областях – по 13,0; 7,0 і 6,34% відповідно. Отже, найбільш потужний ресурсний потенціал галузі спостерігається в Київській області (за такими його елементами як чисельність працівників, вартість основних та оборотних засобів), Дніпропетровській (площа сільськогосподарських угідь, вартість основних і оборотних засобів) та Полтавській (чисельність працівників, вартість оборотних засобів).

Таблиця 1 – Ресурсозабезпеченість сільського господарства України

Регіони	Показники (у середньому за 2012-2014 р. р.)							
	площа с.-г. угідь		чисельність працівників		вартість оборотних засобів		залишкова вартість основних засобів	
	тис. га	частка	тис. осіб	частка	млн. грн.	частка	млн. грн.	частка
АРК	1496,0	0,04	24,7	0,04	3914,3	0,04	4349,2	0,05
Вінницька	1828,4	0,05	39,8	0,069	6218,1	0,0633	4145,4	0,05
Волинська	830,1	0,02	9,5	0,02	1887,4	0,02	2097,1	0,02
Дніпропетровська	2196,6	0,0603	38,0	0,066	6255,3	0,064	5004,2	0,0582
Донецька	1778,7	0,05	28,2	0,05	3494,0	0,04	4991,4	0,058
Житомирська	1289,5	0,04	13,1	0,02	2876,8	0,03	2639,3	0,03
Закарпатська	402,0	0,01	2,2	0,004	974,1	0,01	1146,0	0,01
Запорізька	2130,8	0,058	28,2	0,05	4262,6	0,04	3278,9	0,04
Івано-Франківська	493,1	0,01	6,7	0,01	2028,7	0,02	2386,8	0,03
Київська	1513,7	0,04	53,0	0,09	12998,0	0,13	9284,3	0,11
Кіровоградська	1787,4	0,05	27,9	0,05	3066,5	0,03	3262,2	0,04
Луганська	1702,5	0,05	15,3	0,03	1440,8	0,01	2118,9	0,02
Львівська	1016,9	0,03	8,7	0,02	2526,5	0,03	2807,2	0,03
Миколаївська	1776,7	0,05	21,3	0,04	3537,7	0,04	2721,3	0,03
Одеська	2205,8	0,061	32,2	0,06	5000,5	0,05	4132,6	0,05
Полтавська	1851,7	0,05	47,6	0,08	6663,8	0,07	4726,1	0,05
Рівненська	801,2	0,02	9,1	0,02	2460,5	0,03	1984,3	0,02
Сумська	1447,1	0,04	20,3	0,04	2466,3	0,03	1957,3	0,02
Тернопільська	962,8	0,03	13,4	0,02	2948,3	0,03	3008,4	0,03
Харківська	2182,3	0,0599	30,8	0,05	5006,2	0,05	3708,3	0,04
Херсонська	1768,8	0,05	22,6	0,04	4043,5	0,04	3516,0	0,04
Хмельницька	1476,1	0,04	22,9	0,04	3255,0	0,03	3426,3	0,04
Черкаська	1311,2	0,04	34,5	0,06	6190,6	0,0631	4762,0	0,06
Чернігівська	447,6	0,01	5,8	0,01	1602,0	0,02	1497,2	0,02
Чернівецька	1734,3	0,05	27,8	0,05	3041,8	0,03	3072,5	0,04
По Україні	36431,2	1,0	574,5	1,0	98159,1	1,0	86023,3	1,0

Отже, елементи ресурсного потенціалу створюють можливості стосовно досягнення цілей розвитку підприємства, які відкриваються при застосуванні засобів, предметів праці та робочої сили. Підвищення корисності використовуваних ресурсів, зокрема, їх віддачі – це одна з головних умов, що забезпечує рентабельну діяльність підприємства, сприяючи тим самим зростанню конкурентоспроможності виробленої продукції. Зважаючи на вищевикладене, проаналізуємо віддачу ресурсного потенціалу галузі сільського господарства України за результативним методом, оцінивши вартість виробленої валової продукції (рис. 1).

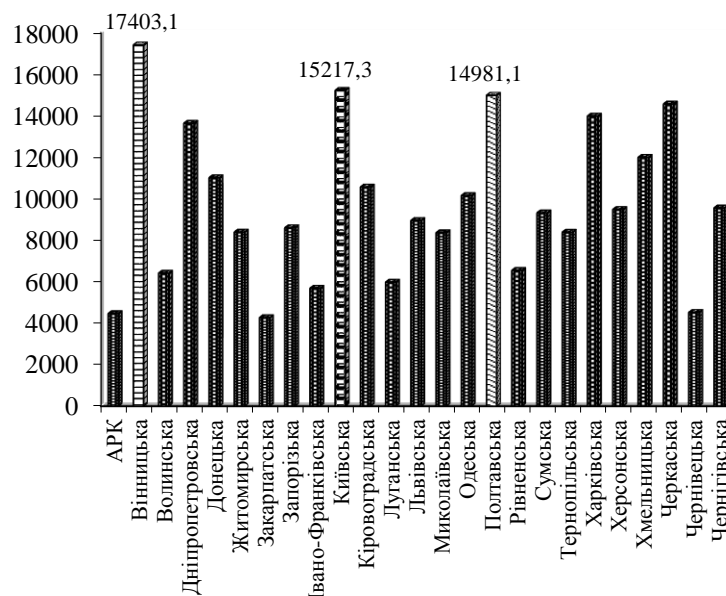

Рис. 1. Валова продукція сільського господарства України у середньому за 2012-2014 рр., млн. грн

Так, за даними Державної служби статистики України, перше місце по виробництву валової продукції сільськогосподарства в середньому за 2012-2014 р. р. займає Вінницька область (17403,1 млн. грн), а друге і третє місце у рейтингу посідають Київський та Полтавський регіони, на які припадає по 6,27 та 6,18% валового виробництва по Україні. Своєю чергою, найменшу питому вагу у виробництві валової продукції досліджуваної галузі займають Закарпатська (1,76%), Чернівецька (1,87%) та Івано-Франківська області (2,35%), і такі отримані результати є не випадковими, враховуючи те, що забезпеченість ресурсами в Київській та Полтавській областях є найвищою з-поміж інших регіонів України (див. табл. 1). Натомість, ресурси сільськогосподарськими підприємствами Вінницької області використовуються більш ефективно, ніж у двох попередніх регіонах, що дозволило отримати найвищу віддачу ресурсного потенціалу за рівнем виробництва валової продукції.

Для з'ясування впливу ендогенних факторів на віддачу ресурсного потенціалу за валовою продукцією, ми використали кореляційно-регресійний метод. У модель включені такі показники 2014 року (по 147 сільськогосподарських підприємствах Сумської області): продуктивність праці (тис. грн/осіб), землезабезпеченість, тис. га/осіб, вартість основних виробничих фондів на одного середньорічного працівника (тис. грн), матеріальні витрати (тис. грн на 100 га с.-г. угідь), питома вага галузі тваринництва в структурі товарної продукції (%). За результатами кореляційно-регресійного аналізу ми одержали таке рівняння регресії (коефіцієнт детермінації $R^2=0,6754$):

$$y = -1591,22 + 18,42x_1 + 11,04x_2 + 10,59x_3 + 9,07x_4 + 5,95x_5, \quad (1)$$

де y – виробництво валової продукції в постійних цінах 2010 р. у сільськогосподарських підприємствах Сумської області, тис. грн.;

x_1 – продуктивність праці (за валовою продукцією), тис. грн/осіб;

x_2 – землезабезпеченість, тис. га/осіб;

x_3 – вартість основних виробничих фондів на одного середньорічного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві, тис. грн;

x_4 – матеріальні витрати з розрахунку на 100 га с.-г. угідь, тис. грн;

x_5 – питома вага галузі тваринництва в структурі товарної продукції %.

Коефіцієнти в рівнянні регресії свідчать, що найбільший вплив на обсяг виробництва валової продукції серед вище перелічених факторів мають землезабезпеченість, продуктивність праці, величина вартості основних виробничих фондів та розмір матеріальних витрат. Більше того, зв'язок між згаданими вище чинниками та результативним показником є прямим, про що свідчать позитивні значення коефіцієнтів у рівнянні. Тваринницький напрям спеціалізації, що представлений його питоною вагою у структурі товарної продукції, навпаки, має обернений вплив на виробництво валової продукції сільськогосподарських підприємств Сумської області. Більше того, виробництво продукції тваринництва в досліджуваному регіоні у 2014 р., як і у двох попередніх періодах, було збитковим (по -0,1; -5,1 та -9,2% відповідно).

ВИСНОВКИ

Отже, ресурсний потенціал на рівні сільськогосподарського підприємства характеризується сукупністю ресурсів та їх мобілізацією в умовах розвитку, досягнення конкурентних переваг з урахуванням впливу зовнішнього середовища, що беруть участь у створенні продукції, яка є головним результатом виробничої діяльності підприємства. За результатами дослідження встановлено, що рівень його забезпеченості може бути визначений за такими показниками, як площа сільськогосподарських угідь (ріллі), чисельність працівників, що зайняті в основному виробництві, вартість основних та оборотних засобів. Оцінка ресурсного потенціалу сільського господарства України в розрізі регіонів була проведена за коефіцієнтним та результативним методами, застосування яких дозволили дійти висновку, що найкращий рівень забезпеченості ресурсним потенціалом виявлено в господарствах усіх категорій Київської, Дніпропетровської та Волинської областей, а ефективність його використання – у підприємствах Вінницької області, де спостерігався найвищий обсяг

виробництва валової продукції у середньому за 2012-2014 рр. Кореляційно-регресійний метод оцінки дозволив установити залежність між віддачею ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств окремого регіону (валовою продукцією) та такими чинниками, як продуктивність праці, величина вартості основних виробничих фондів та розмір матеріальних витрат. Зважаючи на те, що такі елементи ресурсного потенціалу, як земля та праця, займають провідне місце у його формуванні, а тому перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні процесу відтворення земельних та трудових ресурсів галузі сільського господарства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ульянченко О. В. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: управлінський аспект / О. В. Ульянченко. — Суми : Довкілля, 2010. — 383 с.
2. Вишнеvsька О. М. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: соціально-економічні та екологічні аспекти : монографія / О. М. Вишнеvsька. — Миколаїв, 2011. — 487 с.
3. Кованов С. И. Экономические показатели деятельности сельскохозяйственных предприятий : справочник / С. И. Кованов, В. А. Свободин. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М. : Агропромиздат, 1991. — 304 с.
4. Дем'яненко М. Я. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств України: теорія і практика : монографія / М. Я. Дем'яненко, О. І. Зуєва. — К. : ННЦ «ІАЕ», 2010. — 190 с.
5. Тредіт В. Є. Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу в сільськогосподарських підприємствах Харківської області / В. Є. Тредіт // Інноваційна економіка. — 2013. — № 7(45). — С. 110—113.
6. Сатир Л. М. Організаційно-економічне забезпечення відтворення матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарських підприємств : монографія / Л. М. Сатир. — Біла Церква : БНАУ, 2012. — 336 с.
7. Шкуратов О. І. Оцінка використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств / О. І. Шкуратов // АгроСвіт. — 2014. — № 4. — С. 18—23.
8. Коваль О. М. Оптимізація ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств України / О. М. Коваль // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — 2010. — Вип. 154, ч. 1. — С. 181—186.
9. Дунда С. П. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу як напрям розвитку підприємства / С. П. Дунда // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). — 2013. — № 2(2). — С. 83—89.
10. Плікус І. Й. Потенціал підприємства, його оцінка й трансформація : економічна та бухгалтерська інтерпретація / І. Й. Плікус // Фінанси України. — 2012. — № 4. — С. 91—105.

REFERENCES

1. Ulianchenko, O.V. (2010), *Resursnyi potentsial agrarnogo sektora ekonomiky Ukrainy: upravlinskyi aspekt* [Resource potential of agrarian sector of economics of Ukraine: managerial aspect], Dovkillya, Sumy, Ukraine.
2. Vyshnevskya, O.M. (2011), *Resursnyi potentsial agrarnogo sektora ekonomiky Ukrainy: socialno-ekonomichni ta ekologichni aspekty* [Resource potential of agrarian sector of economics of Ukraine: social, economic and ecological aspects], Mykolaiv, Ukraine.
3. Kovanov, S.I. and Svobodin, V.A. (1991), *Ekonomicheskie pokazateli deyatel'nosti sel'skohozyaystvennykh predpriyatiy : spravochnik* [Economic indicators of activity of agrarian enterprises : reference book], Agropromizdat, Moscow, Russia.
4. Demyanenko, M.Ya. (2010), *Finansovi resursy sil'skogospodarskykh pidpryemstv Ukrainy: teoriya i practyka* [Financial resources of agrarian enterprises of Ukraine: theory and practice], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine.
5. Tredit, V.Ye. (2013), "Estimation of efficiency of using of resource potential at agrarian enterprises in Kharkov Region", *Innovative economics*, vol. 7, pp. 110-113.
6. Satyr, L.M. (2012), *Organizatsiyno-ekonomichne vidtvorennya materialno-tekhnichnykh resursiv sil'skogospodarskykh pidpryemstv* [Organization and economic recreation of material and technical resources of agrarian enterprises], BNAU, Bila Tserkva, Ukraine.
7. Shkuratov, O.I. (2014), "Estimation of using of agrarian enterprises resource potential", *Agrosvit*, vol. 4, pp. 18-23.
8. Koval, O.M. (2010), "Optimization of efficiency of agrarian enterprises resource potential using", *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*, vol. 154, pp. 181-186.
9. Dunda, S.P. (2013), "Increasing of efficiency of agrarian resource potential using is a direction of development of an enterprise", *Zbirnyk naukovykh prac Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu*, vol. 2, pp. 83-89.
10. Plikus, I.Yo. (2012), "The potential of ah enterprise its estimation, transformation, economic and accounting representation", *Finance of Ukraine*, vol. 4, pp. 91-105.